

ANTIBIOTIKLARNI OQILONA QO'LLASH VA ANTIMIKROB REZISTENTLIK SHAROITIDA ZAMONAVIY DAVOLASH STRATEGIYALARI

Muallif: Davlataliyeva Oynura

Davolash ishi yo'nalishi

920-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada antibiotiklarni oqilona qo'llash tamoyillari, antimikrob rezistentlikning rivojlanish sabablari va uning zamonaviy tibbiyotdagi dolzarb muammolardan biri sifatidagi ahamiyati yoritilgan. Antibiotiklardan noto'g'ri foydalanish, shifokor tavsiyasisiz dori qabul qilish, davolash muddatiga rioya qilmaslik hamda mikrobiologik tekshiruvlarning yetarli darajada qo'llanmasligi rezistent mikroorganizmlarning tarqalishiga olib keluvchi omillar sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, antibiotiklarga sezuvchanlikni aniqlash, empirik davolashni klinik va laboratoriya natijalari asosida qayta ko'rib chiqish, antimikrob dorilarni nazorat ostida qo'llash va infeksiyalarning oldini olishga qaratilgan zamonaviy yondashuvlar ko'rib chiqilgan. Maqolada antibiotiklardan oqilona foydalanish orqali davolash samaradorligini oshirish, nojo'ya ta'sirlarni kamaytirish va antimikrob rezistentlikning rivojlanishini sekinlashtirish muhimligi asoslangan.

Kalit so'zlar: antibiotiklar, antimikrob rezistentlik, antibiotikoterapiya, mikroorganizmlar, antibiotiklarga sezuvchanlik, mikrobiologik diagnostika, oqilona davolash.

Аннотация: В статье рассматриваются принципы рационального применения антибиотиков, причины развития антимикробной резистентности и ее значение для современной медицины. Анализируются самолечение, необоснованное назначение антибактериальных препаратов, несоблюдение рекомендаций врача и недостаточное использование микробиологических исследований. Особое внимание уделяется определению чувствительности микроорганизмов к антибиотикам, пересмотру эмпирической терапии с учетом клинических и лабораторных результатов, контролю применения антимикробных препаратов и профилактике инфекций. Обосновывается необходимость рационального использования антибиотиков для повышения эффективности лечения и замедления распространения устойчивых микроорганизмов.

Ключевые слова: антибиотики, антимикробная резистентность, антибиотикотерапия, микроорганизмы, чувствительность к антибиотикам, микробиологическая диагностика, рациональное лечение.

Abstract: This article examines the principles of rational antibiotic use, the causes of antimicrobial resistance, and its significance in modern medicine. It analyzes self-medication, inappropriate antibiotic prescribing, non-compliance with medical recommendations, and insufficient use of microbiological testing as factors contributing to antimicrobial resistance. Particular attention is paid to antimicrobial susceptibility testing, reassessment of empirical therapy based on clinical and laboratory findings, antimicrobial stewardship, and infection prevention. The article emphasizes that responsible antibiotic use is essential for improving treatment outcomes, reducing adverse effects, and slowing the spread of resistant microorganisms.

Keywords: antibiotics, antimicrobial resistance, antibiotic therapy, microorganisms, antimicrobial susceptibility, microbiological diagnosis, rational treatment.

KIRISH. Antibiotiklar bakterial infeksiyalarni davolashda muhim o‘rin tutadigan dori vositalari hisoblanadi. Ularning tibbiyot amaliyotiga joriy etilishi ko‘plab yuqumli kasalliklarni samarali davolash, jarrohlik amaliyotlaridan keyingi infeksiyon asoratlarni kamaytirish va og‘ir bemorlarning hayotini saqlab qolish imkonini berdi. Biroq antibiotiklardan ortiqcha va noto‘g‘ri foydalanish natijasida mikroorganizmlarning dori vositalariga chidamliligi ortib bormoqda. Ushbu holat antimikrob rezistentlik deb ataladi va bugungi kunda global sog‘liqni saqlash tizimi oldidagi jiddiy muammolardan biri hisoblanadi [1].

Antimikrob rezistentlik mikroorganizmlarning ularni yo‘q qilish yoki ko‘payishini to‘xtatish uchun mo‘ljallangan dori vositalari ta’siriga chidamli bo‘lib qolishidir. Bunda antibiotik bakteriyaga avvalgidek samarali ta’sir ko‘rsatmaydi, natijada infeksiyani davolash qiyinlashadi, davolash muddati uzayishi va qo‘shimcha tibbiy xarajatlar ortishi mumkin. Rezistent bakteriyalar ayrim hollarda boshqa odamlarga ham tarqalib, infeksiyalarni nazorat qilishni murakkablashtiradi [1].

Muammoning asosiy sabablaridan biri antibiotiklarni virusli infeksiyalarda qo‘llashdir. Masalan, oddiy shamollash va gripp kabi viruslar sababli yuzaga keladigan kasalliklarda antibiotiklar virusga qarshi ta’sir ko‘rsatmaydi. Shunga qaramay, ayrim bemorlar antibiotiklarni shifokor tavsiyasisiz qabul qiladi yoki avvalgi davolashdan qolgan dorilarni ishlatadi. Bunday yondashuv bemorga foyda bermasdan, nojo‘ya ta’sirlar va rezistentlik xavfini oshirishi mumkin.

Maqolaning maqsadi antibiotiklarni oqilona qo'llashning ilmiy asoslarini yoritish, antimikrob rezistentlikka olib keluvchi omillarni tahlil qilish hamda zamonaviy davolash strategiyalarining ahamiyatini asoslashdan iborat.

MATERIALLAR VA TADQIQOT METODOLOGIYASI. Maqolani tayyorlashda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. Asosiy e'tibor Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti hamda AQSh Kasalliklarni nazorat qilish va oldini olish markazining antibiotiklardan oqilona foydalanish, antimikrob rezistentlik va antimikrob dorilarni nazorat qilishga oid tavsiyalariga qaratildi [1; 2].

Antibiotiklarni oqilona qo'llash deganda dori vositasini tegishli klinik ko'rsatmalar asosida tanlash, bemorning holatini hisobga olish, zarur doza va yuborish usulini belgilash hamda davolash davomiyligini klinik tavsiyalarga muvofiq aniqlash tushuniladi. Bunda infeksiyaning ehtimoliy qo'zg'atuvchisi, kasallikning og'irligi, bemorning yoshi, buyrak va jigar faoliyati, allergik holatlari, avval qabul qilgan antibiotiklari hamda mavjud laboratoriya natijalari hisobga olinadi.

Tadqiqotning nazariy asosini antibiotikoterapiya samaradorligini oshirish va antimikrob rezistentlikning oldini olishga qaratilgan yondashuvlar tashkil etadi. Antibiotiklardan foydalanishni nazorat qilish dasturlarida shifokorlar, klinik farmakologlar, farmatsevtlar va mikrobiologlarning hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Bunday dasturlar antibiotiklarni buyurish amaliyotini tahlil qilish, keraksiz tayinlovlarni kamaytirish va davolash natijalarini yaxshilashga xizmat qiladi [2].

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Antimikrob rezistentlikning rivojlanishi bir nechta omillar bilan bog'liq. Ularning eng muhimlari antibiotiklarni asossiz buyurish, dori vositalarini o'zicha qabul qilish, bakterial infeksiya mavjudligini aniqlamasdan davolash boshlash va antibiotiklardan foydalanish ustidan nazoratning yetarli emasligidir. Bundan tashqari, tibbiyot

muassasalarida infeksiyon nazorat talablariga rioya qilmaslik rezistent mikroorganizmlarning tarqalishiga sharoit yaratishi mumkin.

Rezistentlikning biologik mexanizmlari ham turlicha. Ayrim bakteriyalar antibiotikni parchalaydigan fermentlar ishlab chiqaradi, boshqalari esa dori ta'sir qiladigan hujayraviy tuzilmalardagi o'zgarishlar orqali chidamlilik hosil qiladi. Ba'zi mikroorganizmlar antibiotikning hujayraga kirishini cheklaydi yoki uni hujayradan tashqariga chiqarib yuboradi. Rezistentlikka aloqador genetik materialning bakteriyalar o'rtasida almashinuvi ham bu jarayonning tezlashishiga olib kelishi mumkin [1].

Antibiotiklarni oqilona qo'llashda birinchi muhim bosqich to'g'ri tashxis qo'yishdir. Bemorning klinik belgilari, kasallik tarixi va zarur tekshiruvlar asosida infeksiyaning bakterial yoki virusli ekanini aniqlashga harakat qilinadi. Bakterial infeksiya ehtimoli yetarlicha asoslanmagan holatlarda antibiotik buyurishdan saqlanish lozim. Shu bilan birga, sepsis kabi hayot uchun xavfli holatlarda zarur antibiotikoterapiyani asossiz kechiktirish mumkin emas. Bunday vaziyatlarda davolash klinik protokollar asosida tez boshlanadi, mikrobiologik tekshiruvlar esa imkon qadar antibiotikning birinchi dozasi berilishidan oldin olinadi, biroq ular shoshilinch davolashni kechiktirmasligi kerak.

Mikrobiologik diagnostika zamonaviy davolash strategiyalarining muhim tarkibiy qismidir. Bakteriologik ekish va antibiotiklarga sezuvchanlikni aniqlash tekshiruvlari infeksiya qo'zg'atuvchisini aniqlash hamda qaysi antibiotik samarali bo'lishi mumkinligini baholash imkonini beradi. Biroq bu tekshiruvlar barcha holatlarda bir xil darajada zarur emas; ularni qo'llash kasallik turi, og'irligi, infeksiya joylashuvi va klinik vaziyatga bog'liq.

Dastlabki empirik davolash bemorning holati va infeksiyaning ehtimoliy qo'zg'atuvchisiga asoslanib belgilanadi. Laboratoriya natijalari olingach, davolash qayta baholanadi. Agar qo'zg'atuvchining sezuvchanligi aniqlansa,

keng ta'sir doirasiga ega antibiotikni torroq ta'sir doirasidagi samarali preparat bilan almashtirish mumkin. Ushbu yondashuv antibiotiklardan foydalanish yukini kamaytirib, rezistentlik rivojlanish xavfini cheklashga yordam beradi [2].

Antibiotikni tanlashda uning samaradorligi bilan bir qatorda xavfsizligi ham hisobga olinishi kerak. Dori vositasining boshqa preparatlar bilan o'zaro ta'siri, allergik reaksiyalar, ichak mikroflorasiga ta'siri va buyrak yoki jigar faoliyatiga bog'liq cheklovlar baholanadi. Antibiotikni imkon qadar eng maqbul doza va muddatda qo'llash muhim. Davolash davomiyligi infeksiya turi, og'irligi, bemorning javobi va amaldagi klinik tavsiyalarga muvofiq belgilanadi. Antibiotikni o'zboshimchalik bilan to'xtatish yoki dozani o'zgartirish o'rniga, bemor shifokor ko'rsatmalariga amal qilishi kerak.

Zamonaviy strategiyalardan biri antimikrob dorilarni nazorat ostida qo'llash, ya'ni antimikrob stewardship tizimini joriy etishdir. Ushbu tizim antibiotiklarni faqat zarur holatlarda buyurish, davolash samaradorligini muntazam baholash, antibiotik tanlovini laboratoriya natijalariga moslashtirish va dori vositalaridan foydalanish ko'rsatkichlarini kuzatishni o'z ichiga oladi. AQSh Kasalliklarni nazorat qilish va oldini olish markazi tavsiyalarida rahbariyat mas'uliyati, javobgar mutaxassislarni belgilash, amaliy choralarni joriy qilish, antibiotiklardan foydalanishni kuzatish, natijalarni tahlil qilish va tibbiyot xodimlari hamda bemorlarni o'qitish muhim tarkibiy qismlar sifatida ko'rsatilgan [2].

Antimikrob rezistentlikning oldini olishda infeksiyon nazorat choralari ham alohida o'rin tutadi. Qo'llarni to'g'ri yuvish, tibbiy asbob-uskunalarini belgilangan tartibda zararsizlantirish, bemorlarni zaruratga qarab ajratish, emlash va sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish infeksiyalarning tarqalishini kamaytiradi. Infeksiyalar soni kamayishi antibiotiklarga bo'lgan ehtiyojni ham qisqartiradi. Bu esa rezistent mikroorganizmlarning shakllanishi va tarqalishini cheklashga yordam beradi.

Aholining tibbiy savodxonligini oshirish ham muhim vazifadir. Bemorlar antibiotiklarni faqat tibbiy ko'rsatma asosida qabul qilish, ularni boshqa odamlarga bermaslik, avvalgi davolashdan qolgan preparatlardan foydalanmaslik va shifokor tavsiyalariga amal qilish zarurligini bilishi kerak. Antibiotiklar virusli kasalliklarni davolamasligi haqida tushuntirish ishlari olib borilishi o'z-o'zini davolash holatlarini kamaytirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, antibiotiklarni oqilona qo'llash faqat bitta dori vositasini to'g'ri tanlash bilan cheklanmaydi. Bu tashxis, laboratoriya tekshiruvlari, klinik kuzatuv, infeksiyon nazorat, bemor bilan muloqot va tibbiyot muassasasidagi boshqaruvni birlashtiruvchi tizimli jarayondir. Ushbu yo'nalishlarning o'zaro uyg'unligi davolash samaradorligini oshirish va antimikrob rezistentlik muammosini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA. Antibiotiklarni oqilona qo'llash zamonaviy tibbiyotda davolash samaradorligini ta'minlash va antimikrob rezistentlikning tarqalishini cheklashning asosiy shartlaridan biridir. Antibiotiklardan asossiz foydalanish bakteriyalarning chidamliligini kuchaytirishi, davolash jarayonini murakkablashtirishi va bemor salomatligiga qo'shimcha xavf tug'dirishi mumkin.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, antimikrob rezistentlikka qarshi kurashish uchun bir nechta yo'nalishda izchil ish olib borish zarur. Birinchidan, antibiotiklarni faqat tegishli klinik ko'rsatmalar mavjud bo'lganda buyurish kerak. Ikkinchidan, imkoniyat va klinik zaruratga qarab mikrobiologik tekshiruvlar hamda antibiotiklarga sezuvchanlik natijalaridan foydalanish lozim. Uchinchidan, empirik davolashni bemorning holati va olingan natijalarga muvofiq qayta ko'rib chiqish zarur. To'rtinchidan, tibbiyot muassasalarida antibiotiklardan foydalanishni nazorat qilish dasturlarini rivojlantirish va infeksiyon nazorat choralarini kuchaytirish muhimdir.

Bundan tashqari, shifokorlar, farmatsevtlar, mikrobiologlar va bemorlarning hamkorligi antibiotiklardan mas'uliyatli foydalanish madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Aholiga antibiotiklarning virusli infeksiyalarga ta'sir qilmasligini tushuntirish, o'zicha davolanishning xavfini yoritish va tibbiy tavsiyalarga rioya qilishni targ'ib etish ham muhim profilaktik choralardandir.

Xulosa qilib aytganda, antimikrob rezistentlikka qarshi samarali kurashish antibiotiklarni to'g'ri tanlash, ularni asosli qo'llash, davolash natijalarini nazorat qilish va infeksiyalarning oldini olish choralari birgalikda amalga oshirishni talab qiladi. Ushbu yondashuvlar hozirgi bemorlarni samarali davolash bilan birga, kelajak avlodlar uchun antibiotiklarning samaradorligini saqlab qolishga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Health Organization. Antimicrobial resistance. Fact sheet. Geneva: World Health Organization, 2023.
2. Centers for Disease Control and Prevention. Core Elements of Antibiotic Stewardship. Atlanta: CDC, 2025.
3. Barlam T. F., Cosgrove S. E., Abbo L. M. et al. Implementing an Antibiotic Stewardship Program: Guidelines by the Infectious Diseases Society of America and the Society for Healthcare Epidemiology of America. Clinical Infectious Diseases, 2016, 62(10), 1197-1202.
4. World Health Organization. The WHO AWaRe (Access, Watch, Reserve) antibiotic book. Geneva: World Health Organization, 2022.
5. World Health Organization. Global Action Plan on Antimicrobial Resistance. Geneva: World Health Organization, 2015.